

УДК 328.123

Семенченко Федір Григорович

завідувач кафедри політології і права Херсонського національного технічного
університету, доктор політичних наук, доцент

КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті досліджується ефективність і структура політичної діяльності, визначаються критерії діяльності політичного лідера, аналізується процес прийняття управлінських рішень.

Ключові слова: політична діяльність; політичний лідер; політичні інтереси; політична відповідальність; управлінське рішення.

Семенченко Ф.Г. Критерии эффективности политической деятельности

Аннотация. В статье исследуется эффективность и структура политической деятельности, определяются критерии деятельности политического лидера, анализируется процесс принятия управленческих решений.

Ключевые слова: политическая деятельность; политический лидер; политические интересы; политическая ответственность; управленческое решение.

Semenchenko F.G. Criteria of effectiveness in political activity

Annotation. In the article effectiveness and structure of political activity have been investigated. Criteria of political leaders activity have been discovered. Process of taking of administrative decisions has been analysed.

Key words: political activity; political leader; political interests; political responsibility; administrative decision.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Актуальність теми дослідження зумовлена тими соціально-політичними змінами, що відбуваються в сучасній Україні, а також гострою потребою вивчення теоретико-методологічних основ політичної діяльності як умови трансформації суспільства. Тому важливого значення набуває аналіз політичної діяльності, її стратегії й тактики як інструменту розв'язання актуальних суспільних проблем, суперечностей і конфліктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання політичної діяльності активно розглядаються вченими. Так, П. Кузьмін аналізує теоретичні засади та практику сучасної України, Л. Гозман та Е. Шестопад – психологічні аспекти політичної діяльності, С. Макєєв – громадську свідомість і політичну участь населення України, В. Корнієнко та

І. Похило – критерії та механізми реалізації політичної діяльності в сучасній Україні, В. Бакуменко – особливості формування державно-управлінських рішень.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Увага до зазначеної теми визначається також недостатньою ефективністю самої політичної діяльності в незалежній Україні за останні 20 років. Спостерігаються суперечності між змістом політичної діяльності правлячого класу й інтересами українського суспільства. Низька якість ухвалених політичних рішень, перманентна боротьба політиків за владу, спрямованість їх до реалізації корпоративних, егоїстичних, а не суспільно значущих інтересів; неузгодженість політичної діяльності із загально визнаними культурними й моральними цінностями – такі реалії сучасної України.

Формулювання цілей статті. Мета нашої статті – дослідити ефективність і структуру політичної діяльності, визначити критерії діяльності політичного лідера, здійснити аналіз процесу прийняття управлінських рішень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні відбувається науковий пошук шляхів «оздоровлення» всієї системи політичної діяльності з метою виведення її з кризового стану та підпорядкування для реалізації суспільних інтересів і потреб, служінню народові країни. Особливо актуальним є потреба у вивченні найбільш придатних критеріїв оцінювання ефективності політичної діяльності, що дасть змогу привести процес державного управління до оптимальних кількісно-якісних показників.

Еволюція політичних структур і систем, оптимізація досягнення ними цілей, зокрема політичних, залежать передусім від того, наскільки соціум оволодів системою управління, організації та упорядкованості суспільної діяльності. На кожному історичному етапі розвитку суспільства критерій

такого оволодіння визначається мірою пізнання багатогранності, межі дії, якості суспільних відносин, культурою суб'єкта такого пізнання, обсягом діяльності, зокрема політичної, що посідає особливе місце в системі суспільної життєдіяльності [1].

Політична діяльність – це насамперед вид соціальної активності, що базується на використанні політичної влади та її ресурсів, спрямований на регулювання й узгодження соціальних інтересів і відносин з метою розвитку суспільства як цілісної системи, сутність якої полягає в наявності кооперативних і водночас ієрархізованих взаємодій панівних і підвладних, орієнтованих на пріоритетний розподіл ключових ресурсів спільності (суспільства в цілому) на користь найбільш перспективних (з погляду панівних) структур та узгодження їхніх приватних інтересів із суспільними потребами з метою дальшого самозбереження й розвитку соціуму [2]. Як невід'ємна складова загальної людської діяльності, вона відтворює сукупність дій окремих індивідів і великих соціальних груп (класів, партій, суспільних організацій тощо), спрямованих на реалізацію їхніх політичних інтересів, насамперед завоювання, утримання і використання влади [3]. Це свідомі цілеспрямовані дії, що направлені на задоволення політичних інтересів і є однією з найважливіших умов існування суспільства. Вони мають два рівні: перший, нижчий – політична участь (реальними формами цього рівня є вибори, мітинги, збори, маніфестації, голодування, альтернативні рухи, страйки і т. ін.), другий – вищий рівень політичної діяльності (політичне функціонування, тобто професійна діяльність, яку здійснюють члени уряду, депутати парламенту, керівники партій, рухів, політичних інститутів).

Таким чином, політична діяльність – складова людської діяльності, специфічна особливість якої полягає в спрямованості на реалізацію політичних інтересів суб'єктів політики і насамперед на завоювання, утримання та реалізацію влади. На характер і особливості політичної

діяльності впливають об'єктивні та суб'єктивні чинники. До об'єктивних належать запити, потреби, інтереси, до суб'єктивних – політична культура та політична свідомість суб'єктів політичного процесу.

Політичну діяльність здійснюють на громадських або професійних засадах. На громадських засадах вважається така діяльність, за яку не отримується матеріальна чи інша винагорода, до того ж виконується вона поза основною професійною діяльністю. До політичної діяльності на професійних засадах зараховують депутатську діяльність, роботу на посадах і в робочих апаратах політичних партій, громадсько-політичних об'єднань тощо. Така діяльність найчастіше пов'язана з матеріальною винагородою [4].

Політичній діяльності властиві такі ознаки [3, с. 14]:

– використання в процесі її здійснення політичної влади й різноманітних ресурсів;

– спрямованість на зміну або розвиток території в цілому – чи то село, чи місто, область, держава;

– асиметричний характер диспозицій політичних гравців, що вказує на розбіжність підходів політиків до оцінювання соціальних процесів, їхніх ресурсів, до визначення шляхів розв'язання соціальних проблем і суперечностей;

– конкурентний тип взаємодії суб'єктів політичної дії;

– багаторівневість міжгрупової політичної взаємодії, ризикованість, негарантованість результатів;

– здійснення на професійній або громадській основі та використання як провідної технології політичного рішення.

Аналіз політичної діяльності суб'єктів політики потребує з'ясування їхніх політичних інтересів, політичних потреб, політичної свідомості, здатності до мобілізації політичної волі та визначення політичних цілей. Від рівня розвиненості цих складових елементів залежить і рівень

культури політичної діяльності, її результативність, доцільність і законність. За допомогою діяльності у сфері політики та в інших сферах реалізуються усвідомлені суб'єктами політики політичні інтереси.

На сьогодні в науковій літературі є чимало підходів до тлумачення поняття «політичний інтерес». Якщо їх проаналізувати, то можна зробити висновок, що політичний інтерес (від лат. *interest* – «мати значення») – це першопричина, один з найголовніших важелів політичної діяльності, що приховані за безпосередніми спонуканнями націй, народів, соціальних груп, особистостей, створених ними організацій, що беруть участь у політиці. Множинність суб'єктів політики визначає і різноманітність політичних інтересів, а саме: загальнонародні, регіональні, відомчі, колективні, національні, соціально-групові, особисті. Усвідомлення суб'єктами політики цих політичних інтересів і реалізація їх у політичній діяльності, створення механізму такого втілення забезпечують політичну стабільність у суспільстві, а отже і нормальний природний еволюційний розвиток політики, утілення в ній політичних потреб. Інтереси стають найсильнішими активізаторами політичної діяльності за умов досить зрілого соціального і політичного життя, коли суспільні класи і соціальні групи, усвідомивши глибинні стратегічні потреби, створюють політичні інституції та механізми їх задоволення.

На менш зрілих стадіях, як зазначав видатний російський політолог і правознавець Б. Чичерін, активну роль можуть відігравати не інтереси, а забобони [1]. Забобони формують політичні потреби, що виявляються й реалізуються в процесі діяльнішого й активного освоєння політики. Такий процес створює умови для політичної соціалізації, тобто входження особистості у світ політики. Це означає набуття навичок політичної участі, формування політичних уявлень, орієнтації та настанов, залучення особистості до політичної культури. Діяльнісне задоволення політичних потреб веде до творення самого суб'єкта політики. Незадоволення

політичних потреб може призвести до зміни нормальної життєдіяльності політичного організму або до його загибелі. Від реалізації політичних потреб залежить політичне напруження в країні, що виникає, послаблюється і зрештою згасає.

Політичні потреби актуалізуються з виникненням нового політичного інтересу, нових політичних мотивів і орієнтацій, політичних інституцій та ін. Чим більш розвинена, різнобарвна і різноманітна політична діяльність, тим більш розвинені політичні потреби суб'єктів політики. Монотонна й обмежена діяльність спрощує політичні потреби. Отже, нерозвинене суспільство лише відтворює наявні потреби або навіть втрачає наявні, а не творить нові.

Типи і форми політичної діяльності суб'єктів політики пов'язані з перетвореннями в суспільстві й державі. Політична діяльність охоплює всі сфери політики і має свою внутрішню структуру [1]:

- 1) політичне керівництво державою і суспільством;
- 2) політичне функціонування;
- 3) участь громадян у політичному житті суспільства;
- 4) політичний маркетинг.

Кожен із напрямків політичної діяльності має свої характерні риси та особливості. Так, політичне керівництво можна схарактеризувати як діяльність, спрямовану на визначення системи цілей і завдань, формування політичної стратегії та політичної тактики на основі аналізу реальних політичних процесів і прогнозування політичного розвитку, що включає такі компоненти [1]: 1) вироблення й обґрунтування стратегічних цілей і завдань (як перспективних, так і поточних), які ставлять перед собою суб'єкти політики; 2) визначення основних тактичних методів, форм і засобів політичної діяльності, за допомогою яких можна більш ефективно досягти поставлених цілей і завдань; 3) визначення кадрової політики.

Політичне керівництво здійснюється переважно через такі його основні форми, як державна і партійна діяльність. Важливу роль у цьому відіграють представницькі органи. Державні представницькі органи і представницькі органи партій (різною мірою, залежно від політичного охоплення мас і впливу на них, рівня розвитку та ін.) формують політичну платформу, а політична платформа – це основні принципові теоретичні та ідейні положення, практична програма, вимоги, лозунги, які висувають і якими керуються в своїй діяльності держава, політична партія, політичні рухи та громадські об'єднання. У політичній платформі визначаються політична стратегія і політична тактика, а також політичний курс.

Політичне керівництво спирається на політичне функціонування, яке становить собою діяльність політичних інституцій (державних структур, політичних партій, громадсько-політичних об'єднань), яка пов'язана з політичним управлінням суспільством, підтримкою його в заданому стані [1].

Політичне функціонування пов'язане зі створенням і діяльністю апарату управління. Апарат політичного управління складається з державного, партійного апаратів та апарату громадських об'єднань (тією мірою, якою він стосується проблем політики або впливу на неї). Професійна апаратна політична діяльність ґрунтується на політичних, правових нормах, політичних традиціях і звичаях. Політичне функціонування передбачає організацію діяльності різних політичних інституцій, управління ними і підтримку механізму їх функціонування, добір і розстановку кадрів, контроль за їхньою діяльністю, визначення механізму прийняття рішень і втілення їх, охорону їхньої дії та ін.

Політичні інституції в свою чергу – це стабільні регулятори суспільно-політичних процесів і поведінки людей, носії політико-правових норм і цінностей. Такий інституціональний механізм призначено для пізнання політичних процесів, що відбуваються, з'ясування і

віддзеркалення політичних інтересів соціальних спільнот, організації політичної діяльності.

Політичне керівництво та політичне функціонування визначаються політичною участю (участю у політичному житті) широких мас і водночас спираються на неї. З пізнанням політичних закономірностей розвитку політика, як сфера життєдіяльності, дедалі більше відкривається для свідомої творчості широкого кола населення, що має на меті конструювання нових, прогресивних форм суспільного життя. Ефективність свідомого впливу на політичні процеси зростає з розширенням участі мас в управлінні державними і громадськими справами, з розвитком системи самоврядування і самоуправління [1].

Участь громадян у політичному житті суспільства – це залучення членів певної соціально-політичної спільноти до процесу політико-владних відносин; вплив громадськості на перебіг наявних соціально-політичних процесів у суспільстві та на формування владних політичних структур [3, с. 264]. У сучасній політологічній думці склалася класифікація політичної участі за такими видами: активна і пасивна, індивідуальна і колективна, добровільна і примусова, традиційна і новаторська, легітимна і нелегітимна. Залежно від цього розрізняють політичну участь: у виборах; в ухваленні рішень; в управлінні та самоврядуванні; у виборі політичних лідерів і контролі за їхньою діяльністю; у прийнятті, реалізації й охороні законів; у виборчих політичних кампаніях, мітингах, зібраннях; у засвоєнні й передачі політичної інформації; у страйках; у масових кампаніях громадян, непокори, визвольних війнах і революціях тощо [12].

На ступінь політичної участі впливають: політичний режим; соціокультурне і географічне середовище; рівень освіти і ступінь доступу до інформації; рівень інституціоналізації суспільства; матеріальні можливості суб'єктів участі тощо. Політична участь не тільки забезпечує

реалізацію інтересів і запитів громадян у процесі політичної діяльності, а водночас є дієвим засобом політичної соціалізації, формування політичної культури, громадянської позиції особи [8, с. 324].

Засобом організації політичної діяльності і водночас формою здійснення політичного управління є політичний маркетинг (від англ. market – «ринок»), який можна визначити як форму організації та управління політичною практикою, що передбачає оволодіння політичною технологією формування політичних потреб, здійснення обліку, підготовки, забезпечення і стимулювання політичних дій з метою їх оптимального використання [9, с. 352]. Політичний маркетинг передбачає наявність суспільної потреби у попиті на політичні дії, на створення певного «ринку» пропозицій політичної поведінки, різних форм політичної діяльності, політичних процедур підготовки та здійснення політичних цілей і завдань.

Політичний маркетинг становить широку систему засобів організації й управління політичною практикою. Сучасна політична реальність українського суспільства, особливо в періоди завоювання, утвердження і реформування політичної влади, потребує від суб'єктів політики оволодіння політичним маркетингом.

Отже, політична діяльність є основною ланкою перетворення суспільства, а найвищою формою її прояву є політична активність, спрямована на досягнення соціально-економічних і політичних цілей. Стимулятором політичної діяльності постає демократизація суспільно-політичного життя, що і забезпечує поступовість історичного розвитку.

Ефективність політичної діяльності (від лат. effectus – «виконання, дія») визначається її властивістю, що відображає міру того, наскільки ці дії, рішення та поведінка призводять до бажаних наслідків. Цей показник можна віднести до практичної результативності діяльності політичного лідера, влади, їх корисного впливу на громадян, на співгромадян, на

поліпшення економічного, соціального, культурного, духовного розвитку суспільства [15].

Оцінка тих чи інших дій, рішень або навіть усієї політики як ефективних залежить передусім від критеріїв оцінювання. Так, політика керівника держави може бути дуже корисною і тому ефективною з позицій державних інтересів. Проте якщо виборці цього не відчують і не зрозуміють та проголосують проти цього державного діяча на виборах, чи можна у такому разі вважати його політику ефективною? Очевидно, ні. Відтак ефективність у політиці – це насамперед результативність здійснення політичної влади, ступінь усебічного виконання нею своїх функцій у політичній системі та суспільстві, реалізації очікувань окремих громадян і елітних груп як найбільш впливових у суспільстві. Ефективність у політиці – риса політичних дій, рішень і поведінки, що віддзеркалює ступінь того, наскільки ці дії, рішення і поведінка приводять до бажаних наслідків [3, с. 576].

У науковій думці існують різні підходи до визначення ефективності діяльності політичного лідера, що відзначаються більшим чи меншим акцентуванням уваги на певних критеріях такої ефективності. Так, на співвідношенні витрат з отриманими результатами діяльності наголошують дослідники В. Бакуменко, А. Мельник [7, с. 94]. В. Дзюндзюк дотримується позиції, що, окрім кінцевого результату, потрібно також оцінювати так звану внутрішню ефективність, тобто досягнення організаційних результатів, отриманих у процесі діяльності. На суспільно значущий ефект від діяльності політичного лідера, зокрема задоволення потреб населення, та якість наданих йому послуг вказують Г. Атаманчук, В. Рубцов, І. Артим, В. Глинський, Г. Линевиц [18]. Поділяючи думку про важливість соціального ефекту, деякі дослідники наголошують на потребі враховувати також економічну і технічну

сторони ефективності. Серед критеріїв ефективності діяльності політичного лідера в науковій думці також визначаються [19]:

- уміння досягати поставленої мети;
- виконання функцій з підвищення рівня інтегрованості суспільства, підтримки суспільного порядку, генерації соціальної енергії;
- завоювання політичним лідером авторитету, рівня рейтингу довіри до нього;
- результат участі у наступних виборах як оцінка населенням ефективності діяльності лідера.

Аналіз критеріїв ефективності діяльності політичного лідера засвідчує, що визначальним для всіх є процес прийняття оптимального рішення. Саме через систему управлінських рішень лідер здійснює свої функції як суб'єкт управління. Саме в процесі прийняття рішення закладається можливість лідера відповідати тому чи іншому критерію ефективності, принести користь чи шкоду суспільству, досягти чи не досягти запланованих результатів, завоювати чи втратити авторитет, заручитися підтримкою на наступні вибори чи втратити владу. Тому й не дивно, що провідні дослідники – автори теорій лідерства і еліт – акцентують увагу саме на потребі мати здатність самим ухвалювати рішення або принаймні брати участь у їх прийнятті.

Виходячи з того, що управління утворює одну з основ діяльності, особливо політичної, управлінське рішення, його вироблення, прийняття та втілення в життя є одним із критеріїв ефективності діяльності суб'єкта політики – політичного лідера [20].

Прийняття рішень залежить від конкретної ситуації. Одна ситуація вимагає від лідера швидкої реакції на неї і прийняття певного рішення, інша навпаки – вимагає виважених дій, збирання інформації, вибору альтернатив, і тільки тоді це рішення дає той ефект, на який очікував лідер, його команда та електорат.

Політичне рішення – це політична дія інформованого суб'єкта влади для реалізації певної мети, що передбачає оптимізацію зовнішніх і внутрішніх умов функціонування цього суб'єкта і визначення перспектив його дальшого розвитку. Це акт, що здійснюється суб'єктами політичного процесу (політичними лідерами і керівними органами), у якому на основі аналізу інформації, існуючих інтересів, потреб, можливостей їх задоволення формуються завдання, обов'язкові для членів цієї соціальної спільноти. Політичне рішення націлено на організацію практичної діяльності заради досягнення певної мети, на узгодження функціонування окремих ланок соціальної системи. За своєю структурою політичне рішення повинне залежати від його зв'язку з перебігом політичного процесу й особливостями політичної системи, оскільки вироблення і здійснення управлінських політичних рішень – це необхідна умова для розвитку суспільства.

У той же час рішення слід розуміти як процес, у якому елементи структури, що розвиваються послідовно, передають нагромаджену інформацію один одному. Управлінське рішення є важливим елементом політичного процесу і не може перебувати в статичному стані. Воно є результатом попередніх дій, що створили проблему, на яку спрямовано рішення. Рішення є джерелом послідовних дій дальшого розвитку політичного процесу, тобто можливим пунктом переломлення подій.

Можливість вибору, а отже й рішення як елемента процесу управління, впливає з самої дійсності, з її відносної поліваріантності. Ключовим питанням є вибір найкращого варіанту. При виборі варіанту чи засобу дії важливе значення має набір і порівняння альтернатив. Прийняття до розгляду певної альтернативи є можливим, коли вона прийнята як потенційне рішення поставленої проблеми.

Можна погодитися з тією думкою, що не обов'язково потрібен набір взаємовиключних варіантів. Передумова вибору припускає, що суб'єкт

управління (лідер) повинен порівнювати не лише логічно взаємовиключні, але й близькі варіанти, «а також єваріанти-гібриди», що поєднують декілька варіантів, зокрема й взаємовиключних.

Оцінка різних варіантів повинна давати відповіді на низку питань: яким буде стан проблеми згідно з кожним варіантом після її вирішення; скільки часу та які засоби будуть необхідні; як і які труднощі слід подолати при реалізації різних варіантів; як буде відбиватися кожний варіант на суспільстві в цілому.

Під час оцінювання слід урахувати, що всяке нове рішення формується і відпрацьовується не лише під впливом нових потреб, що виникають, але й під впливом раніше прийнятих рішень. Зі свого боку, прийняття нового рішення припускає певною мірою характеристику майбутніх управлінських рішень. Можна сказати, що кожне рішення логічно впливає з попереднього і передбачає майбутнє. Після певного часу в системі «нагромадується» багато рішень, кожне з яких регламентує окремий бік комплексної проблеми й оптимального функціонування та розвитку системи. Різним може бути й ступінь здійснення прийнятих рішень. У такому разі вважається потрібним періодичний перегляд управлінських рішень.

В. Афанасьєв вважає, що будь-який управлінський цикл починається з постановки обґрунтованої мети, визначення завдань, які належить здійснити в процесі управлінського циклу. Тут слід відзначити, що цілі та завдання, які висуває людина, є не лише її особистими цілями та завданнями, але й цілями та завданнями значних груп населення. Цілеспрямованість, цілепокладання знаходять свій безпосередній вираз у первісній, усезагальній та необхідній функції управління – підготовці й прийнятті управлінських рішень. «Управлінське рішення представляє собою акт органу управління або керівника (лідера)..., у якому перед об'єктом управління сформульована мета, поставлено завдання» [11].

Управлінські рішення мають певні ознаки. По-перше, вони повинні виражати волю та інтереси певних груп і верств населення. По-друге, вони приймаються органами управління або керівником (лідером), який наділяється певними повноваженнями. По-третє, вони мають обов'язкову силу для тих, кому адресовані, тобто директивні, тобто прийняті на державному рівні. Якщо рішення не є директивним для тих, кому воно адресовано, воно втрачає свій сенс, і це положення є принциповим. Політичний лідер, маючи формально визначений державний статус, ухвалює політичне рішення, яке в силу обіймання державної влади стає директивним.

Рішення приймаються у тому разі, коли виявлена та чи інша суспільна проблема або виникла проблемна ситуація, коли система перебуває в такому стані, що виникає потреба в певних змінах, оскільки збереження такого стану не сприяє її розвитку та успішному функціонуванню.

Коли проблему виявлено, слід її дослідити: визначити причини та умови її виникнення, її важливість, якого характеру рішення треба прийняти в цій ситуації, які можливі наслідки прийняття цього рішення.

Політичні рішення визначаються політичними відносинами, що проявляються через систему політичних інтересів – загальнонародних, національних, різних соціальних груп, особистих тощо.

Тобто політичний інтерес є вирішальним мотивом, який мобілізує суб'єкта політики на боротьбу за збереження чи зміну певних умов і форми його політичної діяльності. Тому політичне життя в цілому, його закономірності опосередковуються інтересами. Політичний інтерес фокусує політичну діяльність на повсякденних стратегічних і поточних проблемах суспільного розвитку. Він спрямовує дії суб'єкта політики на постановку й досягнення політичної мети залежно від можливості вирішення того чи іншого політичного завдання.

На форму і тенденції вияву політичних інтересів здійснюють вплив соціальна структура суспільства, ступінь політичного та економічного впливу того чи іншого класу або соціальної групи. Важливо при цьому дотримуватись інтересів загальних і особистих, ураховуючи характер диференціації класу чи соціальної групи та їх неоднорідність (наприклад, клас підприємців, приватних торговців, фінансові кола, колективи великих підприємств).

Виявлення інтересів в управлінському рішенні на тій чи іншій стадії – розробці, прийнятті чи реалізації – є суспільною потребою як у плані формування сутності рішення, упевненості в тому, що воно правильне, так і у плані контролю, захисту суспільства від необміркованих, неправильних рішень.

Потреба у виявленні та врахуванні інтересів у великих і малих соціальних групах існує не лише у вигляді загальної, але й конкретної вимоги в кожному окремому випадку в процесі вироблення, прийняття та реалізації управлінського рішення. Управлінське рішення завжди відбиває інтереси соціальних суб'єктів і направлено на виявлення, формування та реалізацію інтересів людей.

Важливим критерієм оптимальності рішень є кінцевий результат управління. Проте його досягнення не можна ставити у залежність від додержання необхідних вимог загального характеру, адже інколи керівник змушений, з урахуванням тих чи інших потреб і інтересів, приймати далеко не оптимальні рішення.

Взаємозв'язок інтересів і оптимальності управлінських рішень багато в чому залежить від того, наскільки успішно суб'єкт управління здатний вести пошук можливостей задоволення тих чи інших потреб і перетворювати ці можливості на дійсність. Тут важливо використати всі засоби – економічні, правові, політичні, психологічні, щоб створити максимально сприятливі умови для такого пошуку.

Оптимальність управлінських рішень також залежить від того, наскільки правові норми дозволяють погоджувати інтереси різних суб'єктів. Ураховуючи, що однакові інтереси різних соціальних груп також можуть суперечити один одному, слід прагнути до того, щоб, збігаючись, інтереси різних прошарків суспільства не конкурували, а формувалися і реалізовувалися в єдиному напрямку.

Ефективність політичної діяльності значною мірою залежить від довіри об'єкта до політичних рішень, які приймає суб'єкт управління. Коли об'єкт відчуває внутрішню неприязнь до суб'єкта, соціальні перетворення значною мірою здійснити важко. Більше того, неприязнь легко переноситься на всі ідеї суб'єкта, що виходять від того, позбавляючи довіри не тільки до суб'єкта, але й до всієї його діяльності. Це може викликати настільки сильний опір, що будь-які засоби політичного впливу перестають бути ефективними, а іноді дають результати, протилежні очікуванім. Отже, відносини між суб'єктом і об'єктом мають здатність неспізнанно перетворювати не тільки політичний процес, але і засоби впливу суб'єкта на об'єкт. Від цих відносин насамперед залежить потреба в примусових заходах у їх взаємовідносинах. Тією мірою, якою зменшується частка довіри, збільшується потреба примусу, і навпаки – якою мірою зменшується частка примусу і зростає питома вага свідомої поведінки об'єкта, знаходить своє віддзеркалення прогрес у сфері морально-політичних відносин [24].

Довіра є визнанням можливостей суб'єкта задовольняти потреби об'єкта. Вона розкривається як виконання його обов'язків, у яких закладена певна соціальна потреба, сполучена з політичним ідеалом. Однак довіра не зводиться лише до них, а збагачується розумінням своїх обов'язків як боргу перед об'єктом політики. Сам же борг є відношенням до того, що має бути висловлено в довірі. Якщо те, що має бути, – це те,

що реально не існує, але з необхідністю чекає свого здійснення, то борг – це зацікавлення у виконанні обов'язків, які можуть бути інтерпретовані як те, що має бути.

Довіра спирається на знання про діяльність суб'єкта, які перевірені минулою практикою. За її відсутності визначальну роль відіграє вихідне посилення довіри – ступінь збігу інтересів об'єкта та суб'єкта політики, що закладений у планах і програмах соціального розвитку.

Саме сфера інтересів і формує довіру. Чим більше діяльність суб'єкта політики (лідера) відповідає інтересам групи, соціальної спільноти, які виявили довіру, тим вищий ступінь цієї довіри. Проте в будь-якому випадку вона породжує сподівання на їх задоволення, яке є його мотивом, а дальша політика органів влади закріплює або знімає такий мотив. Ось чому в усі часи довіра високо цінилася суспільною думкою як умовний стимул, що активізує політичну діяльність лідера.

Об'єктивно довіру отримує той суб'єкт політики (державний орган, партія, лідер), політика якого відбиває тенденцію соціального прогресу і спрямована на реалізацію конкретно-історичного ідеалу. Це означає, що відносини між об'єктом і суб'єктом політики не можуть бути правильно зрозумілі, якщо виглядають як помисли поза часом політичної діяльності. Критерієм же довіри за такої залежності постає міра її відповідності реальним можливостям утілення ідеалу у життя. Причому відповідність не лише за змістом, але й за формою діяльності – наскільки демократичність політичної організації суспільства відповідає потребам участі об'єкта в суспільних перетвореннях.

Важливим є те, що довіра до політичного лідера персоніфікується в довіру до його партії та всієї держави. Ступінь його популярності залежить від того, наскільки він зумів зрозуміти тенденції розвитку суспільства і висловити в своїй політиці сподівання більшості соціальних спільнот.

Отже, можна зробити висновки, що політична відповідальність передбачає [24]:

- зобов'язання здійснювати таку діяльність, яка б забезпечувала задоволення інтересів своєї спільноти. Приймаючи мандат довіри, суб'єкт політики приймає на себе відповідальність (зобов'язання) за реалізацію інтересів об'єкта. Об'єкт же виявленням довіри виражає сподівання на відповідальну поведінку суб'єкта. Чим більше вона є обов'язковою, тим вище до нього довіра. Порухення суб'єктом настанов своєї спільноти розглядається як політична безвідповідальність, що тягне певні санкції. Проте відповідальність означає не тільки виконання обов'язків, але й підзвітність суб'єктів, що реалізується відповідно до ієрархії соціальних інтересів;

- надання права авторитетній думці судити про діяльність суб'єкта. Його носієм, як правило, є сам об'єкт політики, інтереси якого покликаний задовольняти суб'єкт. Оцінити діяльність суб'єкта та визначити конкретну міру відповідальності можна шляхом порівняння реальної дійсності та програмних обіцянок;

- прийняття на себе санкцій спільноти за реалізацію і результати своєї діяльності. Виконавча санкція знаходить своє втілення, наприклад, у відставці уряду.

Будучи змістовним аспектом відповідальності як соціального явища, політична відповідальність залежно від характеру санкцій проявляється по-різному. Оскільки вона є віддзеркаленням моральних відносин, її вищою санкцією стає моральна відповідальність.

Вона припускає, що суб'єкт не ставить виконання своїх обов'язків залежно від будь-яких зовнішніх чинників або утилітарних інтересів, а ґрунтується на вільному прийнятті на себе певних обов'язків.

Проте в реальному житті відповідальність поки що частіше стимулюється зовнішніми чинниками. Одним із них є суспільна думка.

Політична ж відповідальність, яка стимулюється правовими нормами, постає як відповідальність адміністративна, а відповідальність, яка заохочена, – перспективою матеріальної вигоди або шкоди.

При створенні узагальненої моделі підготовки політичних рішень в Україні слід підкреслити, що для того, щоб політичні рішення були ефективними, потрібно мати реальну інформацію щодо об'єктивних умов, які склалися на період формування цієї політики. У сучасних умовах украї важливо володіти інформацією щодо об'єктивних економічних можливостей держави, її залежності чи незалежності від економіки інших країн, здатності задовольняти сформовані економічні потреби населення, виходити на міжнародні ринки, створювати конкурентне середовище. Без такої інформації неможливо сформувати прагматичну, а не віртуальну, державну політику на певний період.

Важливою складовою об'єктивних умов є реальний розклад політичних сил, знання впливу політичних партій, рухів, громадсько-політичних об'єднань. Володіння цією інформацією забезпечить політичному лідеру при прийнятті рішення підтримку певних верств населення, політичних партій, рухів.

Слід також урахувати діяльність засобів масової інформації, які є найбільш впливовими як на певній території, так і в загальнодержавному масштабі, оскільки вони багато в чому формують свідомість громадян, ставлення до тих чи інших проблем. Усі ці складові можна назвати «політичною інформацією». Вона несе в собі повідомлення передусім про стан і сподівання різних груп населення, відповідно до цього можна робити висновки про тенденції їх взаємовідносин між собою (можливість посилення союзів або виникнення напруженості чи ворожнечі), а також з державними та громадсько-політичними структурами.

Володіння такою інформацією дає можливість здійснювати ефективну політику для досягнення в суспільстві стабільності, злагоди, формування соціально-політичних умов для демократизації держави.

Якщо вважати, що управлінське рішення складає основу діяльності політичного лідера, то ефективне рішення і є тим, що можна назвати ефективною діяльністю.

Висновки з даного дослідження. Отже, під ефективністю політичної діяльності слід розуміти досягнення поставлених цілей за максимально можливої економії засобів, або, інакше кажучи, досягнення певних цілей за найменших витрат. За своєю суттю і соціальним призначенням діяльність лідера повинна бути ефективною. При цьому ефективність може бути низькою за максимальних витрат засобів досягнення певної мети і, навпаки, висока ефективність не завжди пов'язана з великими матеріальними витратами.

Тобто ефективний розвиток суспільства – це результат впливу управлінської системи на систему, якою управляють, з метою досягти бажаного результату розвитку суспільства за найменших витрат. Ефективність управління буде тим вищою, чим ближче до оптимального буде шлях руху до поставленої мети функціонування.

Перспективи подальших розвідок. За сучасних умов особливий інтерес становить питання ефективності діяльності політичних лідерів, їхнього професіоналізму, здатності з користю для суспільства виконувати покладені на них обов'язки, адже саме політичне лідерство може стати тим інтегративним чинником, який сприяє збереженню цілісності суспільства, орієнтує його в напрямках розвитку, активізує процес державотворення. Тому аналізована тематика потребує дальшого розвитку та впровадження.

Список використаних джерел

1. Політологія : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / [Дзюбка І.С., Тугай А.М., Левківський К.М., Андрущенко В.П., Буцєвицький В.С.]; Дзюбка І.С. (ред.), Левківський К.М. (ред.). – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вища школа, 2001. – 414 с.
2. Кузьмін П. В. Політична діяльність: теоретичні засади та практика сучасної України: автореф. дис... д-ра політ. наук: 23.00.02; Кузьмін П. В.; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2008.
3. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Шемшученка. – К., 2001.
4. Головатий М. Ф. Політична психологія / Головатий М. Ф. – К.: МАУП, 2001.
5. Гозман Л. Я. Политическая психология / Гозман Л. Я., Шестопал Е. Б. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996.
6. Макеев С. Сучасна Україна: громадська свідомість і політична участь населення / Макеев С. // Політична думка. – 2000. – № 2.
7. Корнієнко В. О. Ефективність політичного лідера: критерії та механізми реалізації в сучасній Україні : [монографія] / Корнієнко В. О., Похило І. Д. – Вінниця: ВНТУ, 2009.
8. Бакуменко В. Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики : [монографія] / В. Д. Бакуменко. – К. : Вид-но УАДУ, 2000.
9. Атаманчук Г. В. Обеспечение рациональности государственного управления / Г.В. Атаманчук. – М. : Юрид. лит., 1990.
10. Афанасьев В. Г. Человек в управлении обществом / В. Г. Афанасьев. – М.: Политиздат, 1977.
11. Научное управление обществом / ред. Афанасьев В. Г. – М.: Мысль, 1970.